

LATVIJAS ARHĪVI

ARHĪVI

I. Didrihsone-Tomaševska, G. Orinska-Spirģe

DOKUMENTI PAR LATVIJAS UN PADOMJU KRIEVIJAS MIERA LĪGUMA SAGATAVOŠANU UN NOSLĒGŠANU LATVIJAS VALSTS VĒSTURES ARHĪVĀ 1920. GADA JANVĀRIS–AUGUSTS

Publikācijas pamatā – dažāda līmeņa Latvijas Valsts vēstures arhīvā saglabājušies dokumenti par Latvijas un Krievijas Miera līguma tapšanas gaitu. Rakstā apskatīta pamiera noslēgšana, miera sarunas, Miera līguma parakstīšana un līguma saturs. Uzmanība pievērsta tālaika aktuālajiem jautājumiem, kas radās saistībā ar līguma punktu izstrādāšanu. Nepamanītas nepalika arī sadzīviska rakstura nesaskaņas abu delegāciju starpā. Minētie dati iegūti, iepazīstoties ar Ārlietu ministrijas darbinieku un delegātu savstarpējo saraksti, sēžu protokoliem, telegrāfisko sarunu stenogrammām, līgumiem u.c. tajā laikā radītajiem dokumentiem, kas atklāja līdz šim mazāk zināmas vai nezināmas nianšes par līguma komplekso sagatavošanas un noslēgšanas posmu. Lielāko daļu vēsturiski dokumentārā materiāla radījušas Ārlietu ministrijas struktūrvienības. Rakstā iekļauti ne tikai oficiālie, bet arī privāta rakstura dokumenti. Tajā ievietotie attēli – dokumenti, kas par minēto jautājumu bija vizuāli un informatīvi visizteiksmīgākie, – sniedz ieskatu arhīvā saglabāto dokumentu daudzveidībā.

Atslēgvārdi: Latvija, Padomju Krievija, Ārlietu ministrija, pamiers, delegācijas, miera sarunas, Miera līgums, *de iure*, telegrammas.

1918. gada 18. novembrī nodibinātajā Latvijas Republikā vara piederēja Tautas padomei un pagaidu valdībai, bet faktiskā vara Latvijas teritorijā – vācu karaspēkam. Jaunās valsts turpmāko pastāvēšanu nopietni apdraudēja lielnieku karaspēks, kas Latvijas teritorijā ienāca decembra sākumā. Sākās Brīvības cīņas jeb Neatkarības karš.¹ Apvienotie vācu spēki un latviešu atsevišķais bataljons 1919. gada marta sākumā sāka uzbrukumu Kurzemē pret Padomju Latvijas armiju un 22. maijā tā tika padzīta no Rīgas. Cēsu kaujās vācu spēki un latvieši jau atradās pretējās nometnēs.

Lai gan vācu spēkiem bija jāpamet Latvijas teritorija, viņi nesteidzās un, izmantojot situāciju, mēģināja realizēt vācbaltiešu ideju par vācu koloniālvalsts izveidi Baltijas valstu vietā. Idejas realizācija atradās P. Bermonta vadītās Krievijas Rietumu brīvprātīgo armijas jeb t.s. Bermonta armijas rokās.² 1919. gada 8. oktobrī sākās bermontiešu uzbrukums Rīgai, tomēr tālāk par Daugavas kreiso krastu viņi netika. Tur tos apturēja neseno izveidotā Latvijas armija. Bermontieši cieta smagu sakāvi un pakāpeniski tika padzīti no Latvijas teritorijas. Tad varēja pievērsties jautājumam par Latgales atbrīvošanu no padomju spēkiem. Ar Polijas atbalstu, noslēdzot slepenu Latvijas un Polijas virspavēlniecības līgumu, 1920. gada sākumā apvienotie spēki uzsāka Latgales atbrīvošanu no Sarkanās armijas daļām. 1920. gada 3. janvārī tika ieņemta Daugavpils, bet 21. janvārī atbrīvoja Rēzekni. Drīz pēc tam Latvijas armija sasniedza valsts aptuvenās robežas. Brīvības cīņas bija beigušās.³

Līdztekus karadarbībai Latvijas teritorijā, Parīzes Miera konferencē (1919. gada janvāris–1920. gada janvāris) notika “diplomātu cīņas”: Latvijas valsts delegācijai bija jāpanāk Latvijas atzīšana no Antantes valstīm. Lielā mērā Latvijas starptautisko atzīšanu kavēja sarežģītā situācija valsts iekšienē – 1919. gada pavasarī Latvijas teritorijā bija trīs valdības – K. Ulmaņa valdība, A. Niedras valdība un Padomju Krievijas izveidotā P. Stučkas valdība.⁴ Konferencē Baltijas komisijas locekļi bija vienisprātis, ka atzīt Latvijas *de iure* nav iespējams, jo tās starptautisko statusu nevar mainīt bez Krievijas līdzdalības. Latvijai bija jāsakārto attiecības ar Padomju Krieviju un tikai tad jāspēr soļi starptautiskajā sabiedrībā.

Latvijas valstij dibinot jaunās valsts institūcijas, kā vienu no pirmajiem izveidoja ārlietu resoru, kura nepieciešamību diktēja Latvijas sarežģītais starptautiskais stāvoklis. Pārstāvniecību tīkla izveide sekmīgi bija uzsākta jau 1918. gada beigās un 1919. gada sākumā, kad darbību uzsāka pārstāvniecības Rietumeiropas un Ziemeļeiropas valstīs, tomēr reāli ministrijas iekārtošanas darbi tika uzsākti 1919. gada jūlijā, kad Pagaidu valdības iestādes atgriezās Rīgā.⁵ Ārlietu ministrija bija viena no tām institūcijām, kas radījusi daudzus ar Miera līgumu saistītus dokumentus un, protams, bijusi arī līdzatbildīga miera līguma tapšanā.

Latvijas Valsts vēstures arhīva dokumentu kopums (turpmāk – LVVA) par Latvijas – Padomju Krievijas pamiera un miera līguma noslēgšanu ir

atrodams vairākos ar Ārlietu ministriju saistītos fondos. Apzinot arhīva avotu materiālu, jākonstatē, ka visnozīmīgākie dokumenti par Latvijas – Padomju Krievijas pamiera un miera līgumiem atrodami Ārlietu ministrijas fonda (1313. f.) 2. aprakstā un Ārlietu ministrijas Administratīvā departamenta un Līgumu departamenta fonda (2570. f.) 2. aprakstā.

Informācijas ziņā bagātīgu devumu par Latvijas un Padomju Krievijas 1920. gada 30. janvārī slepeni noslēgto pamiera līgumu sniedz 1313. fonda 2. apraksta 34. lieta. Tajā atrodams gan pats, salīdzinoši necilais pamiera līguma teksta oriģināls ar parakstiem un oficiālajiem zīmogiem,⁶ gan Latvijas delegācijas radiogrammu ziņojumi no Petrogradas Latvijas ārlietu ministram par pamiera sarunu gaitu,⁷ kā arī visa iesākums – Padomju Krievijas tautas komisāra G. Čičerina telegramma Latvijas ārlietu ministram ar piedāvājumu uzsākt sarunas par karadarbības pārtraukšanu 1919. gada 11. septembrī.⁸ Tikpat nozīmīga ir sarakste, kas noritēja paralēli starp Latvijas Ārlietu ministriju un Latvijas delegātiem Rietumu valstīs – Lielbritānijā, Francijā u.c. Tā atklāj Latvijas politiķu šaubas, kas saistījās ar pamiera un miera līguma parakstīšanas atbalstīšanu no Rietumu puses. Latviešu politiķi šaubījās, vai Rietumi bija pieņēmuši jaunus politiskos spēkus Krievijā. Vienlaicīgi dokumentos esošā informācija ļauj konstatēt lielvalstu patieso nostāju un Latvijas politiķu alošanos.⁹

Īpaši jāatzīmē dokumenti, kas saistīti ar pamiera un miera līguma sagatavošanas un noslēgšanas gaitu. Šajā kopumā iekļaujami ne tikai juridiskie un diplomātiskie dokumenti, bet arī tādi materiāli, kas atspoguļo abu līgumu noslēdzēju – diplomātu un citu ārlietu resora darbinieku – sadzīvisko un cilvēcisko pusi (daļēji radiogrammas, vēstules u.c.). Daļa dokumentu saglabājusies nejauši, citi mērķtiecīgi sargāti no iznīcināšanas. Kopums dalāms pēc dažādiem kritērijiem vairākās grupās – unikālie un dublikāti, informatīvie un ilustratīvie, oficiālie un privātie.¹⁰ Raksta novitātes elements ir lasītājam sniegtā iespēja ne tikai analizēt šajos dokumentos iekļauto tekstu, bet arī novērtēt to vizuālo izskatu.

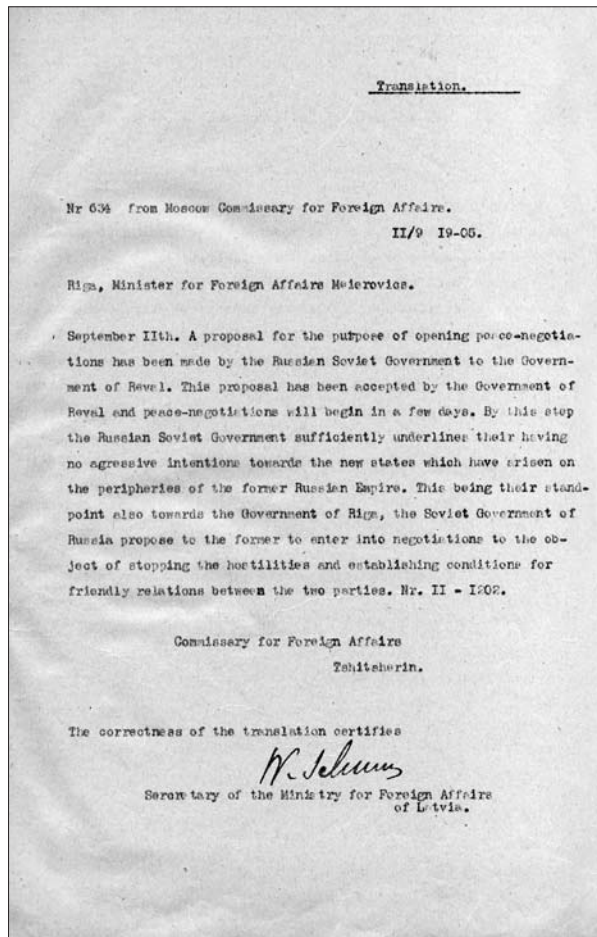
Jānorāda, ka LVVA krājumos atrodami ne tikai oficiālie dokumenti, kā piemēram, Miera līguma teksts un Latvijas– Krievijas robežas ģeodēzisko aprēķinu grāmata.¹¹ Gluži ikdienišķus ziņojumus un delegātu sarakstus glabā 1313. fonda 2. apraksta 42. un 61. lieta un 2570. fonda 2. apraksta 97. lieta. Tā, piemēram, 1313. f., 2. apr., 42. lietā atrodams Latvijas delegācijas

Maskavā tālsarunas telegrāfisks pieraksts, kurā atspoguļojas miera delegācijas smagā ikdiena – nogurdinošas sēdes un principiāli strīdi – un sniegti arī dažādi vērtējumi par Padomju Krievijas delegātu uzvedību un raksturu un to nozīmi sarunu sekmīgai norisei.¹² Savukārt, citviet lasītājs var atrast ziņas gan par to, kādēļ un kā notika miera sarunu pārceļšana uz Rīgu un kas galu galā bija tie, kas veidoja jēdzienu “delegācija”, sākot no delegāciju vadītājiem līdz pat mašīnrakstītājiem un kurjeriem. Arhīva fondos atrodami arī vienkāršāki dokumenti – preses pārstāvju caurlaides Padomju Krievijas delegātu apciemošanai,¹³ padomju delegātu pārvietošanās brīvību apliecināšie dokumenti¹⁴ utt. Interessants ir dokuments, kas fiksējis faktu, ka Padomju Krievija samaksājusi Latvijai par izvestajām vērtībām 4 miljonus zelta rubļos.¹⁵

Latvijas un Padomju Krievijas 1920. gada 11. augustā noslēgtais Miera līgums uzskatāms par vienu no Latvijas Republikas neatkarības pamatakmeņiem. Tas ir visbiežāk citētais, vēsturiskos un juridiskajos pētījumos analizētais Latvijas starptautiskais līgums.

Pirmo priekšlikumu par miera sarunu uzsākšanu 1919. gada 11. septembrī radiogrammā ārlietu ministram Z. A. Meierovicam izteica Padomju Krievijas ārlietu tautas komisārs G. Čičerins. Telegrammā komisārs norādīja, ka “*ar šo soli Krievijas Padomju valdība vēlas parādīt, ka tai nav agresīvu nodomu pret jaunizveidotajām valstīm bijušās Krievijas impērijas perifērijā*”, un ierosināja Latvijas valdībai uzsākt sarunas.¹⁶ Pirms tam līdzīgu uzaicinājumu par sarunu uzsākšanu bija saņēmusi un jau akceptējusi Igaunijas valdība. Tādus pašus piedāvājumus no Padomju Krievijas bija saņēmušas arī pārējās Baltijas reģiona valstis. Tāpēc to valdības nolēma sanākt, lai vienotos par iespējamo sadarbību miera sarunās ar Padomju Krieviju. Uz pirmo kopīgo tikšanos, kas no 14. līdz 15. septembrim notika Tallinā (Rēvelē), ieradās Latvijas, Igaunijas, Lietuvas un Somijas delegācijas. Valstu pārstāvji apsprieda iespēju rīkot kopīgas miera sarunas, kā arī nepieciešamību izveidot neitrālu zonu starp lieliniekiem un Baltijas valstīm. Nozīmīgs sarunu objekts Tallinā bija arī Antantes nostādnes Baltijas jautājumos. Dalībvalstis vienojās, ka nākamo konferenci rīkos pēc 10–14 dienām.¹⁷ Tā notika no 29. septembra līdz 1. oktobrim Tartu (Tērbatā) un tajā apsprieda jautājumus par sarunu uzsākšanu ar Padomju Krieviju, Baltijas valstu neatkarības atzīšanu, Lietuvas – Polijas attiecībām, kā arī Somijas pozīciju. Sarunu gaitā delegāti konstatēja, ka visām valstīm jātiecas

1. att. Padomju Krievijas ārlietu tautas komisāra Georgija Čičerina telegramma Latvijas ārlietu ministram Zigfrīdam Annai Meierovicam ar piedāvājumu uzsākt sarunas par karadarbības pārtraukšanu. Maskava, 1919. gada 11. septembris. Tulkojums angļu valodā. *LVVA, 1313. f., 2. apr., 34. l., 5. lp.*

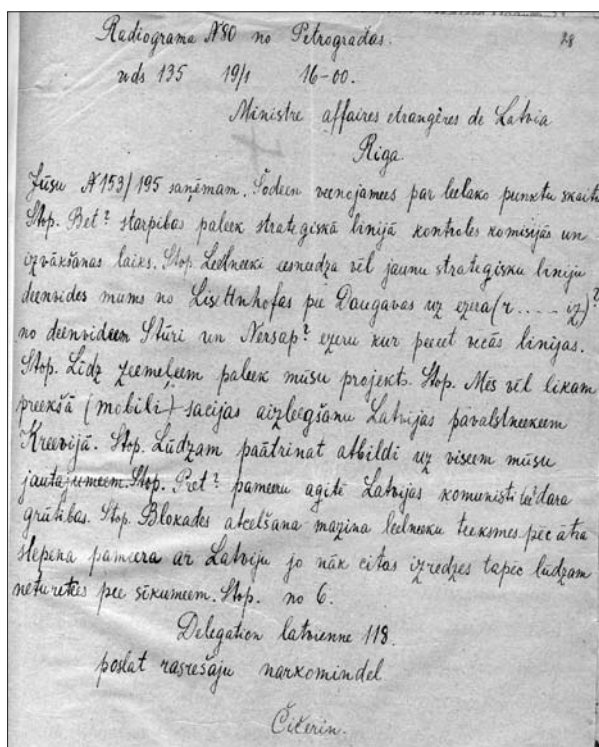
uz kopēju ūniju, taču būtiskus lēmumus neviena no valstīm nebija gatava pieņemt un jautājums par miera sarunu uzsākšanu un miera līguma slēgšanu palika atklāts.¹⁸ Turpmāko Baltijas valstu delegāciju diskusiju par nostāju attiecībā pret Padomju Krievijas sarunu piedāvājumu pārtrauca t.s. Bermonta avantūra. Tikai tad, kad situācija kaujaslaukā nostabilizējās, Baltijas valstis varēja domāt par miera sarunu uzsākšanu ar Padomju Krieviju.

Gatavojoties Tartu konferencei, Latvijas Republikas ārlietu ministrs Z. A. Meierovics izdeva instrukciju Latvijas valdības delegācijas pārstāvjiem A. Bergam, K. Pauļukam, F. Menderam, A. Frīdenbergam, K. Bušam, K. Rezevskim un J. Milleram. Instrukcija raksturoja Latvijas valdības nostāju. Tajā minēts, ka Latvijas delegācijai Tartu notiekošajā sanāksmē ar Somijas,

Igaunijas un Lietuvas delegācijām ir jāsaskaņo viedokļi un jāpanāk, ka sarunas ar Padomju Krieviju notiek kopīgi visām valstīm. Tajā pašā laikā delegācijai bija jānoskaidro Antantes valstu uzskati un jāanalizē, vai iespējamās pamiera sarunas nepārtrauks Antantes valstu turpmāko palīdzību Latvijai.¹⁹ Latvijas delegāti devās uz Tartu, kur 1919. gada 11. – 19. novembrī tikās ar Lietuvas un Igaunijas pārstāvjiem. Tomēr, kā liecina konferences protokols, valstis nespēja vienoties, piemēram, jautājumā par iespējamo sarunu uzsākšanu ar Padomju Krieviju. Latvija uzskatīja, ka sarunas ir jāatliek, līdz būs zināma lielvalstu nostāja pret Padomju Krieviju, bet Igaunija informēja, ka tā jau uzsākusi separātas sarunas. Savukārt Lietuva jautājumu par pamiera un miera sarunu uzsākšanu nesteidzās risināt, jo Krievijas karaspēks tās teritoriju bija atstājis. Tāpat atšķirīgi viedokļi valstīm bija jautājumā par demarkācijas līnijām un Somu līča neitralizācijas garantēšanu.²⁰ Tartu konference jāvērtē kā neizdevusies.

Igaunijas – Padomju Krievijas miera sarunās, kas sākās 1919. gada 5. decembrī, kā novērotāji ieradās arī Latvijas delegācija. Delegāts F. Menders no Tartu ziņoja, ka no rīta Pauļukam bijusi īsa saruna ar Igaunijas delegācijas priekšsēdētāju Posku, kurš “*[.] izturējās ļoti vēsi un atturīgi un paziņoja, ka mēs katru dienu pulksten 10 no rīta varēsīm no viņa saņemt ziņas par sarunu gaitu, kādas igauņi ieskatīs par vajadzīgām mums ziņot.*”²¹ Arī citos ziņojumos latviešu delegāti novēroja, ka „*[.] igauņiem mūsu delegācijas uzturēšanās šeit nav vēlama.*”²² Tartu latviešu delegātiem izdevās kontaktēties ar Padomju Krievijas delegātiem un pat tika panākta vienošanās gūstekņu un lielnieku lietā, kā arī saņemts uzaicinājums uz Maskavu vienošanās realizēšanai²³, tomēr „*[.] miera jautājums priekš mums vēl pilnīgi atklāts.*”²⁴

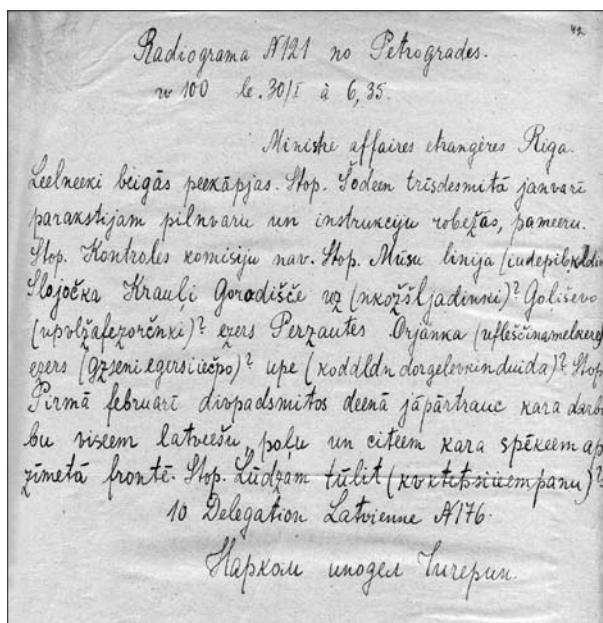
Pamiera sarunas sākās 1920. gada 6. janvārī, kad Maskavā ieradās Latvijas delegācija. Tās turpinājās visu janvāri. Sākotnēji Krievijas pozīcija bija uzbrūkoša, piemēram, Čičerins prasīja no delegācijas oficiālu Latvijas valdības atbildi “*[.] vai pastāv kopējs ofensīvs plāns ar Poliju pret Padomju Krieviju. [.] līdz atbildei sarunas pārtrauktas.*”²⁵ Par delegātu neapskaužamo stāvokli šajā laikā stāsta delegācijas radiogramma 14. janvārī, kurā tiek lūgts ziņot par Latvijas pozīcijām frontē, „*jo lielnieki to noklusē, ar jaunām sarunām vilcina, esam kā izolēti [..] lielnieki ārkārtīgu vērību piegriež sarunām ar Igauniju.*”²⁶ 1920. gada 14. janvāra sarunās tika panākts lūzums. Par to liecina Čičerina un Karahana prasība slēgt atklātu pamieru,²⁷ bet tajā pašā dienā nedaudz

2. att. Latvijas delegācijas radiogramma Latvijas ārlietu ministram Z. A. Meierovicam par pamiera sarunu gaitu ar Padomju Krieviju. 1920. gada 19. janvāris. LVVA, 1313. f., 2. apr., 34. l., 28. lp.

vēlāk delegācija ziņoja, ka “lielinieki piekrita beidzot slepenam pamieram, atteicās no Latgales neitralizēšanas, bet prasa mēneša laiku iztīrīšanai un Pitalovu [...] Bez piekāpšanās te nav domājams panākt pamieru.”²⁸

Plašāku informāciju par Latvijas kategorisko vēlmi slēgt slepenu pamieru un noteikt Latgales statusu sniedz pamiera sarunu pirmās sēdes protokols.²⁹ Protokolā minēts, ka Latvijas delegācijas pilnvaras neļauj slēgt atklātu pamiera līgumu. Delegācija pieļaujot iespēju, ja Latvijas valdība akceptētu, tad “slepenība būtu jāievēro, kamēr tiks noslēgts miers ar Vāciju.”³⁰ Dienā, kad Latvijas padomju valdība pameta Latvijas teritoriju, notika Latvijas un Padomju Krievijas pamiera sarunu delegāciju otrā sēde. Tajā Krievija piekāpās: tā bija gatava noslēgt slepenu pamieru un bez būtiskiem labojumiem pieņemt Latvijas delegācijas projektu par krievu karaspēka atvilkšanu.³¹ Tālākā sarunu gaita bija salīdzinoši vieglāka. To apliecina 1919. gada 19. janvāra ziņojums, kad abas puses bija “vienojušās par lielāko punktu skaitu”.³² Tomēr tajā pašā laikā lielas problēmas delegācijas darbā radīja latviešu komunisti, kas “strādā

3. att. Latvijas delegācijas radiogramma Latvijas ārlietu ministram Z. A. Meierovicam par pamiera noslēgšanu un karadarbības pārtraukšanu ar Padomju Krieviju. 1920. gada 30. janvāris. LVVA, 1313. f., 2. apr., 34. l., 42. lp.

visiem līdzekļiem pret mieru [...]”³³, galvassāpes sagādāja arī latviešu bēgļu un kīlnieku nogādāšana atpakaļ Latvijā, “lai glābtu tos no bada.”³⁴

1920. gada 30. janvārī, kad Latvija un Padomju Krievija Maskavā parakstīja pamiera līgumu, radiogramma vēstīja, ka “lielinieki beigās piekāpās. Šodien trīsdesmitā janvārī parakstījām pilnvaru un instrukciju robežās pamieru. [...] Pirmā februārī divpadsmitos dienā jāpārtrauc kara darbību visiem latviešu, poļu un citiem kara spēkiem apzīmētā frontē.”³⁵

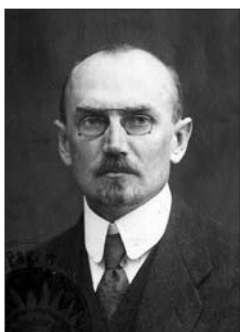
Pēc slepenā pamiera noslēgšanas Latvija vilcinājās uzsākt miera sarunas ar Padomju Krieviju. Kā liecina 1920. gada 16. februāra Latvijas Ministru kabineta sēžu protokols, Ministru kabinets principiāli piekrita Ārlietu ministrijas piedāvājumam uzsākt miera sarunas. Sēdē tika noteikts uzdevums: miera sarunas pēc iespējas jārisina saistīti ar kaimiņvalstīm.³⁶ Tāpēc Latvija piedāvāja Lietuvai, Polijai un Somijai ierasties uz konferenci Rīgā, lai apspriestu joprojām aktuālo jautājumu par kopēju miera slēgšanu ar Padomju Krieviju. Tā kā līdzīgu piedāvājumu par konferences rīkošanu atkārtoti un enerģiski bija paudusi arī Polijas Ārlietu ministrija, tad valstu delegāti 1920. gada marta sākumā devās uz Varšavu.³⁷ Latvijas delegāciju pārstāvēja Latvijas sūtnis Polijā A. Ķeniņš, iekšlietu ministra biedrs J. Ķē-

manis, pulkvedis E. Kalniņš un Tautas padomes loceklis L. Sēja. Kā atzīst konferences dalībnieks L. Sēja, tad Varšavā viņus sagaidīja zināma vilšanās un no Varšavas viņi atgriezās vien parakstījuši “[...] stipri platoniska rakstura rezolūciju [...]”. Tomēr pēc konferences Latvija konstatēja: “tagad lieta skaidra: mēs stājamies pie miera sarunām separāti.”³⁸

Pozitīvus signālus miera slēgšanai Latvijas diplomātiskie pārstāvji bija saņēmuši arī no Antantes. Tā, piemēram, Latvijas diplomātiskās pārstāvniecības darbinieks G. Bisenieks 1920. gada janvārī premjerministram K. Ulmanim telegrafēja angļu ģenerāļa H. Gofa viedokli: “[...] slēdziet mieru [ar] lieliniekiem [...] stāviet paši savām kājām [...] ja jūs panāktu de iure atzīšanu no lieliniekiem, tad tam lielāks svars nekā visu sabiedroto atzīšanai, kura tādā gadījumā būs spiesta sekot.”³⁹ Arī vēlāk Bisenieks ziņoja, ka attiecībā par miera slēgšanu ar Padomju Krieviju no britu Ārlietu ministrijas saņēmis atbildi, ka “[...] Anglija atstāj Latvijai pilnīgi brīvas rokas [...].”⁴⁰

1920. gada 24. marta radiogrammā Latvijas ārlietu ministrs Z.A. Meierovics paziņoja Padomju Krievijas ārlietu tautas komisāram Čičerinam, ka Latvijas puse ir gatava uzsākt miera sarunas Maskavā aprīļa sākumā, ja Krievija spēs garantēt Latvijas delegācijas locekļu drošību un neaizskaramību. Kā iespējamās miera sarunu vietas Padomju Krievijas puse piedāvāja Maskavu, Pēterburgu vai Rīgu. Izvēlējās Maskavu, jo “ar Pēterpili nav ērtas satiksmes, ja negribam izlietot igauņu laipnību; uz Rīgu lieliniekus valdība negribēja saukt, tādēļ atlika Maskava.” Divas dienas vēlāk Latvija saņēma apstiprinošu atbildi.⁴¹

Zināmas problēmas Latvijas pusei sagādāja miera delegācijas sastādīšana, jo “daudzi valdības locekļi un politiski darbinieki ar miesu un dvēseli nodevušies vēlēšanas aģitācijai un labprāt negrib atstāt Latviju priekš Satversmes sapulces sanāksšanas [...] sociāldemokrāti no piedalīšanās delegācijās atteikušies, caur ko Maskavas delegācija zaudē Menderu.”⁴² Tomēr, tā kā Latvijai miera jautājums bija aktuāls jau ilgāku laiku, tad delegācijas sastādīšana nevarēja gaidīt. Delegācijas sastāvu apstiprināja 9. aprīļa Ministru kabineta sēdē, nosakot, ka oficiālā delegācija sastāvēs no pieciem Latvijas pārstāvjiem. Pēc ilgām diskusijām par delegācijas vadītāju iecēla ārlietu ministra biedru Aurēliju Zēbergu.⁴³ Delegācijā iekļāva virsskolotāju Jāni Vesmani, tieslietu ministru Kārli Pauļuku, ekonomistu Pēteri Berģi, Latvijas konsulu Berlīnē Jāni Taubi un bijušo tieslietu ministru Edvinu Magnusu. Delegāciju pavadīja arī konsultanti un tehniskais personāls. Uz Maskavu aizbrauca 34 personas.⁴⁴

4. att. Pēteris Bergīsis.
LVVA, 2996. f.,
2. apr., 16812. l.

5. att. Kārlis Pauļuks.
LVVA, 1376. f.,
2. apr., 12439. l.

6. att. Jānis Vesmanis.
LVVA, 2996. f.,
20. apr., 14251. l.

7. att. Aurēlijs
Zēbergs. LVVA,
1376.f., 20.apr.,
12440. l.

8. att. Pulkvedis
Edvards Kalniņš.
Latvijas Kara muzejs

Padomju Krievijas delegāciju vadīja Ādolfs Joffe un vienīgais delegācijas loceklis bija Jakovs Gaņeckis. Delegācijā ietilpa arī eksperti, sekretāri un citi kalpotāji.⁴⁵

Abas delegācijas pirmo reizi pie sarunu galda sēdās 1920. gada 16. aprīlī. Latvijas delegāti bija paredzējuši, ka sarunas varētu ilgt tikai vienu mēnesi.⁴⁶ Tomēr abu valstu pārstāvji nespēja vienoties un sarunas turpinājās 4 mēnešus. Tās notika divos posmos, kas vēsturē iegājuši ar nosaukumu “Maskavas posms” un “Rīgas posms”. Kā apliecina LVVA dokumenti, tad sākotnēji miera sarunas Maskavā notika raiti. Pēc Latvijas delegātu novērojumiem, sarunu iniciatīva bija viņu pusē un bija pat radušās cerības par ātru sarunu pabeigšanu. Tomēr sarunu gaitu apgrūtināja Polijas–Padomju Krievijas karš. Uzsāktā

karadarbība lika krievu pusei piekāpties jautājumā par Pitalovu, bet, kad Sarkanā armija guva pārsvaru kaujās pret poļu spēkiem, sarunās ar Latvijas delegāciju padomju delegāti krasi mainīja savu taktiku un apzināti centās sarunas vilcināt. *“Pašusniecīgākos jautājumus viņi mēģināja uzstādīt kā sevišķi svarīgas problēmas, kuras izšķiršanai jāieceļ komisijas. Komisiju sēdēs viņi izgāja uz mūsu argumentu izzināšanu, lai varētu sagatavot pēc iespējas skaļas replikas nākošajā plenārsēdē. [...] Polemika ar padomju vīriem nav vieglā, jo porfidijas un nekaunības ziņā viņi ir nepārspējami. Pats Joffe vēl ievēro elementārāko pieklājību, kamēr [...] kolēģis Gaņeckis-Firstenbergs nekādas normas neatzīst.”*⁴⁷ Līdzīgus novērojumus par sarunu komplicēto gaitu sniedza arī toreizējais delegācijas vadītāja vietas izpildītājs J. Vesmanis, kas vēl 1920. gada maija beigās telegrāfiskā tālsarunā norādīja, ka ikviens miera līguma punkts uzskatāms par *“sīvas cīņas augli”*.⁴⁸

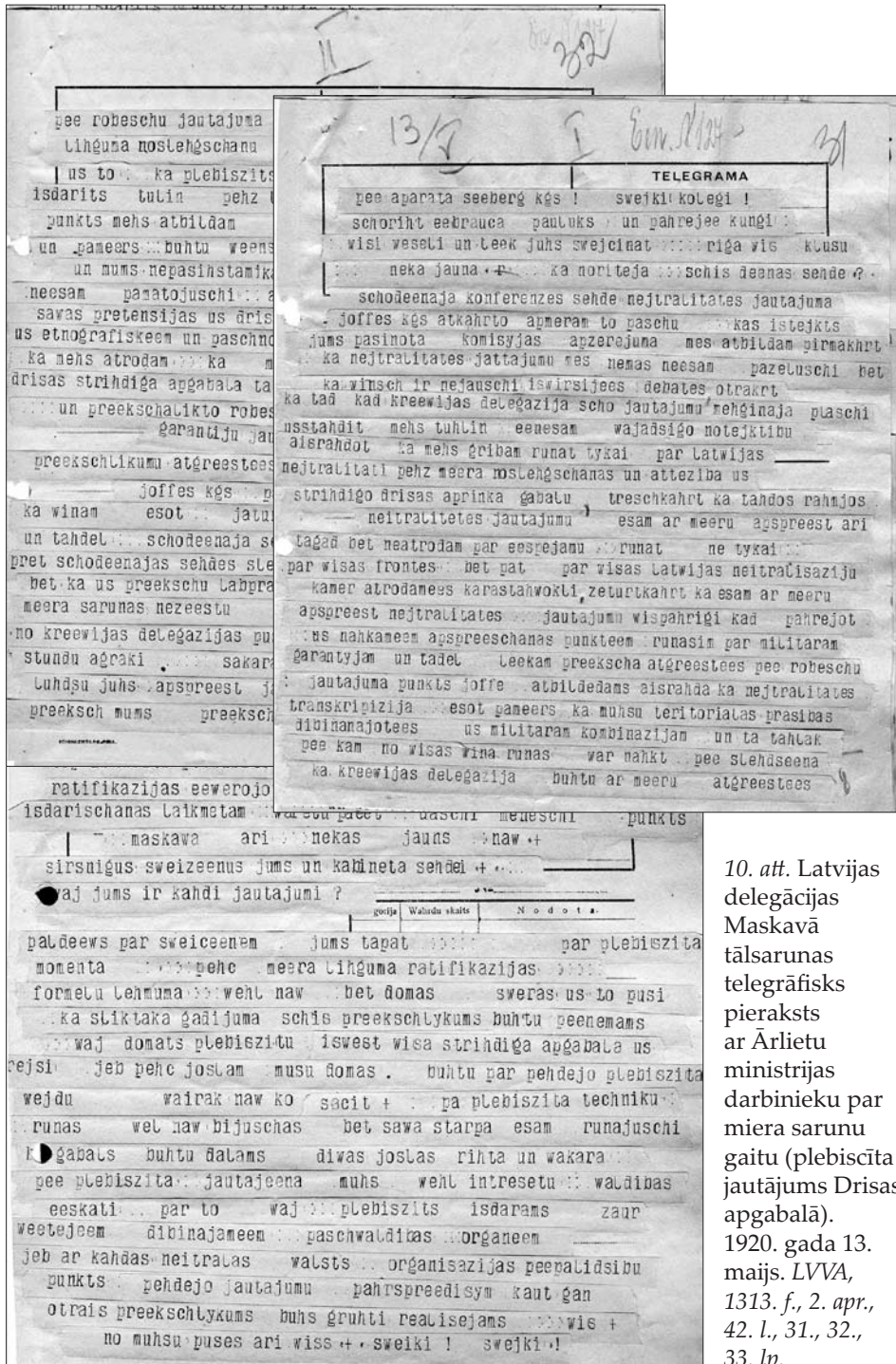
Visvairāk nesaskaņas radīja un par diskusiju avotu kļuva abu valstu robeža. Par iespējamiem sarežģījumiem robežjautājumu apspriešanā liecināja igauņu pieredze, slēdzot mieru ar Padomju Krieviju. Tāpēc Latvijas delegācijai bija jābūt gatavai nopietnām debatēm. Latviešu delegātu un Ārlietu ministrijas savstarpējā sarakstē tika izteikts pieņēmums, ka no īpaši strīdīgiem apgabaliem būtu jāatsakās pavisam vai jāmeklē kompensācijas iespējas.⁴⁹ Sēžu protokoli apliecina Latvijas delegācijas spēju argumentēt un saglabāt neatlaidību, līdz pēdējam turoties pie izvirzītajām nostādnēm.⁵⁰ Tomēr diplomātija acīmredzot prasīja savu. Tā, piemēram, jautājumos, kas skāra Opočkas un Sebežas apriņķus, pēc Ministru kabineta ierosinājuma delegācija piekāpās Krievijas pusei.⁵¹

Otrs svarīgs un sāpīgs jautājums sarunās bija bēgļu problēma. Sākoties Pirmajam pasaules karam, Latvijas teritoriju bija pametuši apmēram 800 000 iedzīvotāju.⁵² Padomju Krievijā bēgļu stāvoklis bija smags. Situācija kļuva vēl sarežģītāka, kad Krievijā sākās pilsoņu karš. Bēgļi vairāk nekā jebkad izjuta pārtikas trūkumu, bet antisanitārie dzīves apstākļi veicināja dažādu epidēmiju izplatīšanos. Vēl pirms līguma noslēgšanas Latvijā atgriezās bēgļu ešeloni un, tā kā viņi bija *“[...] tik ārkārtīgi no lieliniekiem izmocīti”*, tika rekomendēts tiem, sasniedzot Latvijas teritoriju, piešķirt visas iespējamās ērtības.⁵³ Lai atvieglotu viņu stāvokli, 1920.gada 12. jūnijā abas valstis parakstīja *“Bēgļu reevakuācijas līgumu starp Latviju un Krieviju”*⁵⁴. Tā mērķis bija vēl pirms miera līguma noslēgšanas nodrošināt bēgļu regulāru atgriešanos Latvijā. Tomēr padomju puse dažkārt neievēroja noslēgtajā konvencijā iekļautos punktus un,

КРИВУЈАС МИЕРА ДЕЛЕГАЦИЈАС	
personāla saraksts.	
1. Joffe, Adolf Abramovičs	Delegācijas priekšsēdētājs
2. Joffe, Marija Mihailovna	viņa sieva
3. Genešičijs, Jakov Stepanovičs	delegācijas loceklis
4. Genešičijs, Gina Adolfovna	viņa sieva
5. Lorens, Ivan Leopoldovičs	delegācijas sekretārs
6. Čehovskins, Igor Nikolajevičs	sekretārs palīgs
7. Berends, Konstantin Juljevičs	eksperts kara lietās
8. Holodovskijs, Sergej Mihailovičs	eksperts jūrlietās
9. Bogolepov, M. I. prof.	eksperts finanšu jautājumos
10. Poplavsčijs, I. A. prof.	eksperts ekonomiskos jautājumos
11. Ške, Ernest Andrejevičs	delegācijas darba pahrināts
12. Šelma, Poldenav Petrovičs	diplomatiskis kurjers
13. Čehoffer, Mihail Genešičijs	saimecības pahrināts
14. Šuster-Lorens, Olga Jakovl.	talnotāja
15. Člaviņš, M. J.	konslejs darbinieks
16. Černer, Viktor Antonovičs	priekšsēdētāvis bēgļu lietās
17. Ledņikovs, M. Irena Nikolajevna	stenoģrafiste
18. Operins, Marija Jakovļevna	fonoģrafiste
19. Kondratjevs, Andrejs Aleksandrovics	mašīnrakstītājs
20. Mikulinčijs, M. I. J. Fedorovna	mašīnrakstītāja
21. Čehovskijs, Džeņijs Filipovna	mašīnrakstītāja
22. Čehovskijs, Bronislava Josifovna	mašīnrakstītāja
23. Črtņevs, Dmitrijs Georgijevičs	teleģrafists
24. Črtņevs, Dmitrijs Georgijevičs	teleģrafists
25. Črtņevskijs, Dmitrijs Dmitrijevičs	teleģrafists
26. Ivanov, Konstantin Fedorovičs	teleģrafists
27. Čehlit, Felks Augustovna	pklopētāja
28. Členins, Klavdija Nikolajevna	pklopētāja
29. Nikolajevs, Nikolaj Nikolajevičs	kurjers
30. Petrovs, Ivan	kurjers
31. Davidovs, Adolf Pavlovičs	kurjers
32. Čurks, David B.	kurjers

9. att. Padomju Krievijas miera delegācijas sastāva saraksts sarunām Rīgā. 1920. gada jūlijs. LVVA, 1313. f., 2. apr., 61. l., 129. lp.

piemēram, ārstu, inženieru vai virsnieku atgriešanos mājās centās aizkavēt. Tāpat tika kavēta ķīlnieku apmaiņa.⁵⁵ Latvijas puses delegāti savstarpējā sarakstē ar Ārlietu ministriju diskutēja par bēgļu un ķīlnieku necilvēciskajiem sadzīves apstākļiem, kas īpaši saasinājās laikā, kad pavidēja cerība atgriezties Latvijā. Cilvēki pārdeva savus īpašumus un pameta iekārtotus dzīvokļus, lai varētu braukt prom. Tas radīja situāciju, kad, gaidot bēgļu pārvadāšanai paredzētos ešelonus, viņi dienām ilgi uzturējās stacijās vai uz peroniem zem klajām debesīm.⁵⁶ Vēl jūlijā Latviju sasniedza vēstule no delegācijas pilnvarotā Maskavā Ēvalda Šķipsnas, kurš rakstīja: “Neiespējamā stāvoklī atrodas ķīlnieku

10. att. Latvijas delegācijas Maskavā tālsarunas telegrāfisks pieraksts ar Arlietu ministrijas darbinieku par miera sarunu gaitu (plebiscīta jautājums Drisas apgabalā). 1920. gada 13. maijs. LVVA, 1313. f., 2. apr., 42. l., 31., 32., 33. lp.

lieta. Vai tad tiešām nav neko iespējams darīt? [..] Ja tā ilgi turpināsies, tad cilvēki ies bojā."⁵⁷

Kopumā Latvijā atgriezās nedaudz vairāk kā 240 000 Latviju pametušās personas. Tas bija mazāk, nekā bija plānojusi Latvijas valdība. Historiogrāfijā minēts, ka bēgļu skaits, kas atgriezās Latvijā, varētu būt arī lielāks, jo daļa bēgļu uz Latviju devās jau pēc 1918. gada, negaidot miera līguma parakstīšanu starp Latviju un Padomju Krieviju. Daudzi no tiem robežu centās šķērsot patvaļīgi.⁵⁸ Savukārt tiem, kam nebija iespējams par saviem līdzekļiem atgriezties Latvijā, Ārlietu ministrija izsniedza bezprocentu aizdevumus, kuru summai bija jāsedz ceļa izdevumi.⁵⁹

Padomju Krievijā esošo badu un haosu izjuta arī Latvijas miera delegācija. Maskavā plosījās epidēmijas un regulāri trūka pārtikas. Atrodoties gandrīz neciešamos apstākļos, Latvijas delegācija piedāvāja pārcelt miera sarunas uz Latviju. Jautājumu par sarunu vietas maiņu izskatīja Ministru kabineta 21. jūnija sēdē, kur šāda rīcība tika pieļauta, ja situācija Maskavā apgrūtinātu sarunu veiksmīgu nobeigumu.⁶⁰ Piedāvājumā, ko izteica Krievijas pusei, bija norādīts, ka *"lielākā daļa Latvijas miera delegācijas locekļu un līdzstrādnieki nevar palikt Maskavā, kam par iemeslu ir to sliktais veselības stāvoklis vai neaizstājamība Latvijā [..]"*.⁶¹ Sākumā kā potenciālo sarunu vietu piedāvāja Rīgas Jūrmalu, tomēr, tā kā Rīgas Jūrmalā (Bulduros) bija jau iecerēta Baltijas, Somijas un Polijas konference, tad sarunas piedāvāja turpināt Rīgā. Padomju Krievijas miera delegācijas vadītājs Ādolfs Joffe tikai pēc ilgāka laika piekrita sarunu vietas maiņai, norādot, ka Latvijas delegācijas minētie iemesli ir vērā ņemami. Viņš gan izvirzīja nosacījumu, ka līgums obligāti jāparaksta Maskavā.⁶² Tomēr vēlāk Joffe no šīs prasības atteicās. Padomju Krievijas delegācija, kuru pavadīja eksperti, kalpotāji un delegātu sievas, Rīgā ieradās 15. jūlijā.⁶³

Rīgas posmā izmainīja Latvijas delegācijas sastāvu. A. Zēbergu nomainīja J. Vesmanis. Vesmanis kā delegācijas vadītāja pienākumu izpildītājs darbojās jau kopš 1920. gada 19. maija.⁶⁴ Jauno delegācijas sastāvu apstiprināja 19.jūlijā Ministru kabineta sēdē, kur nolēma, ka delegācijā iekļaujams arī sociāldemokrāts Ansis Buševics un pulkvedis Edvards Kalniņš. No iepriekšējā sastāva delegācijā palika tikai P. Bergis un K. Pauļuks.⁶⁵

Pēc pārceļšanās uz Latviju sarunas ritēja daudz raitāk. Tomēr pat Rīgā, kur sadzīves apstākļi bija daudz labāki nekā Maskavā, reizēm radās situācijas, kas kavēja līguma parakstīšanu vai pat radīja sarunu pārtraukšanas draudus. Tā,

konfliktu diplomātiski atrisināja ar vārdiem: “*Ņemot vērā, ka Jūs, Priekšsēdētāja kungs, vainīgo personu, Pēterpils viesnīcas komandantu, nomainīt negrasāties, es atļaušos uzskatīt šo nožēlojamo incidentu par izsmeltu.*”⁶⁸

1920. gada 9. augustā notika miera sarunu delegāciju pēdējā sēde, kuras laikā izdarīja pēdējos labojumus līguma tekstā. Saskaņoto līgumu nodeva iesiešanai Valsts papīru drukātavā, kur tā izņemšanas termiņš bija 1920. gada 11. augusts.⁶⁹ Šajā dienā abas delegācijas sapulcējās Ārlietu ministrijas ēkā, kur svinīgi parakstīja nozīmīgo Latvijas un Padomju Krievijas Miera līgumu. 1920. gada 2. septembrī Latvijas Satversmes sapulce vienbalsīgi ratificēja līgumu⁷⁰. Padomju Krievija to ratificēja 9. septembrī. 1920. gada 4. oktobrī notika ratifikācijas rakstu apmaiņa, kas faktiski bija pēdējais posms miera līguma noslēgšanā. Padomju Krievija oficiāli bija atzinusi Latvijas neatkarību *de facto*.⁷¹

Neskatoties uz to, ka līgums svinīgi bija parakstīts, joprojām aktuāls bija abu valstu robežu jautājums. Viens no uzdevumiem bija robežu nospraušana dabā atbilstoši līguma trešajam punktam. Uzdevuma izpildei 1921. gada janvārī izveidoja jauktu robežkomisiju, par kuras izveidi abas puses bija vienojušās, jau parakstot miera līgumu.⁷² Komisijas sastādītais robežas apraksts paredzēja, ka robežas kopgarums ir 351 km: tā dalījās 106 robežpunktos, no kuriem pirmais atradās ziemeļos – Latvijas, Igaunijas un Krievijas robežas saskares punktā pie Kūdupes, bet pēdējais – Nr. 106 – dienvidos, Daugavā iepretim Rosicas ietekai, kur tā saskārās ar Polijas robežu. Divdesmitajos gados, izbūvējot robežu, nebija izveidota neitrālā josla, tāpēc 1930. gada 20. oktobrī izdeva likumu par zemes atsavināšanu gar robežu 6,40m platā joslā.⁷³ Robežjoslas uzmērīšanu un atsavināšanu veica Zemkopības ministrija sadarbībā ar Iekšlietu ministriju.

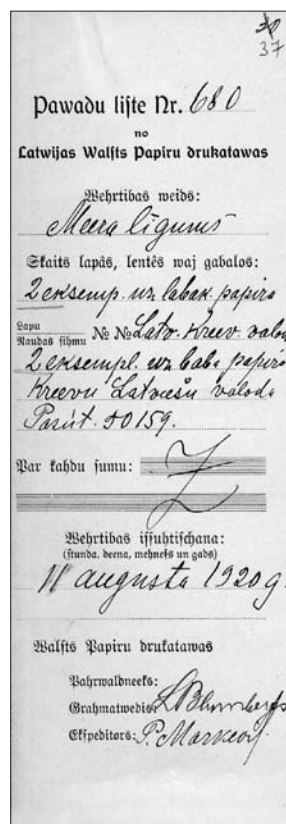
Robežu aprakstu varēja uzskatīt par pabeigtu tikai pēc robežu iemērīšanas un izbūves. Apraksts ar visiem uzmērījumiem tika parakstīts 1923. gada 7. aprīlī. Minētajā dokumentā bija iezīmēta Latvijas Republikas jaunā Austrumu robeža. Latvijas valsts teritorijā tika iekļauti Daugavpils, Rēzeknes un Ludzas apriņķi. No strīdīgajiem reģioniem tika pievienoti Drisas apriņķa Piedrujas un Pustiņu pagasti, kā arī trīs Pleskavas guberņas Ostrovas apriņķa pagasti – Višgorodas (Augšpils), Tolkovas (Linavas) un Pokrovas (Kacēnu) pagasti (kartes fragmentu un robežas izbūves grafiskos zīmējumus sk. uz žurnāla vāka). Daļa pievienotās teritorijas bija latviešu apdzīvota, bet daļa

no minētajiem pagastiem tika uzskatīti par nelatviskiem.

Miera līgumā iekļauti 23 punkti. Par šo vienošanos pazīstamais jurists Ā. Šilde teicis, ka līgums ir īpašs ar to, ka tajā nebija norādīti ne uzvarētāji, ne zaudētāji.⁷⁴ Svarīgākā līguma daļa bija otrais punkts, kurā Krievija atteicās no savām pretenzijām uz Latvijas teritoriju un atzina Latvijas valsts likumīgu pastāvēšanu. Tas noteica, ka Latvija pilnībā ir izkļuvusi no Krievijas jurisdikcijas. Šis līguma punkts ir visvairāk citētā Miera līguma daļa. Tas izmantots Latvijas neatkarības pamatošanai un bieži analizēts dažāda rakstura vēsturiskos darbos.

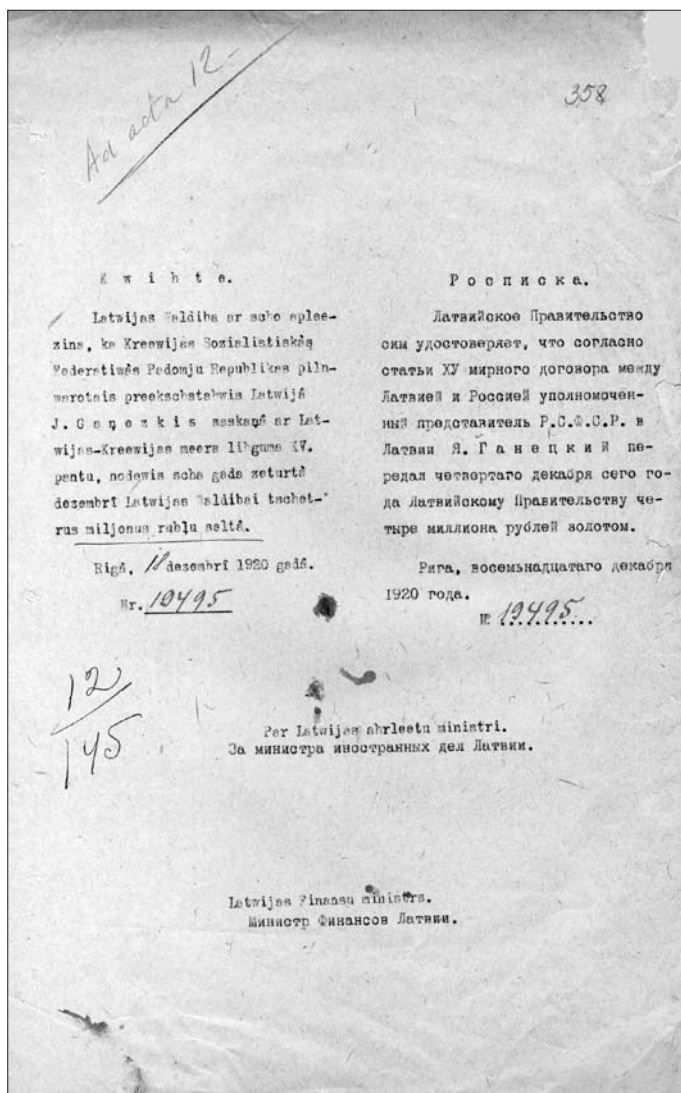
Trešajā punktā tika noteiktas robežas, kas izveidojās pēc Miera līguma stāšanās spēkā. Tas arī paredzēja, ka 14 dienas pēc līguma ratificēšanas abu pušu armijas atvilks savu karaspēku līdz pašu robežām uz savu teritoriju.⁷⁵ Šim punktam bija pielikums – uzņēmējuma karte, kurā ar sarkanu līniju ievilkta jaunā valstu robeža.⁷⁶

Ceturtais līguma punkts noteica, ka abās valstīs jāaizliedz naidīgu organizāciju vai grupu aktivitātes, kā arī trešās puses atbalstīšana pret pirmo valsti. Piektais un sestais punkts skāra tos jautājumus, kas bija saistīti ar kara radītajiem zaudējumiem. Krievija centās izvairīties no zaudējumu atmaksas, tādēļ daļa kompensācijas bija jāmeklē starptautiskajos fondos, kuru izveide bija jāsekmē abām pusēm. Turklāt abas puses atteicās no reparāciju prasībām.⁷⁷ Sarunu sākumā Latvija bija prasījusi kompensācijā nedaudz vairāk par 30 miljoniem zelta rubļu, bet rezultātā tai tika izmaksāti tikai 4 miljoni avansā (sk. 13. att.)⁷⁸, kas bija noteiktā summa Miera līguma 15. pantā.⁷⁹ Pārējo summu Padomju Krievija nevēlējās un valdošā haosa dēļ arī nespēja samaksāt.⁸⁰ Tāpat Padomju Krievija pilnībā neizpildīja solījumu atļaut izcirst 100 000 ha meža savā teritorijā, kas bija paredzēts kā kompensācija par izpostītajām zemnieku

12. att. Latvijas Valsts papīru drukātavas pavadzīme par Miera līguma 2 eksemplāru iesiešanu.

LVVA, 1313. f., 2. apr.,
40. l., 37. lp.

13. att. Latvijas Ārlietu un Finanšu ministrijas kvīts par četrus miljonus rubļu zeltā saņemšanu no Padomju Krievijas 1920. gada 4. decembrī saskaņā ar Miera līguma 15. pantu. Kopija. Rīga, 1920. gada 18. decembris. LVVA, 2570. f., 2. apr., 59. l., 358. lp.

saimniecībām kara laikā. Minētais nosacījums bija iekļauts Miera līguma 16. punktā.⁸¹

Septītais punkts skāra karagūstekņu atgriešanos no Padomju Krievijas, izņemot tos gadījumus, ja kāds no karagūstekņiem labprātīgi karoja otras

valsts armijā. Astotajā miera līguma punktā iekļauti jautājumi par pilsonības piešķiršanu bēgļiem un viņu bērniem. Noteikumi attiecās uz abu valstu piederīgajiem. Šā punkta 3. piezīme paredzēja, ka pirmās valsts pilsoņi un optācijas pretendenti tika demobilizēti no otrās valsts armijas.⁸² 10.–16. punkti regulēja iespējas valstiskā un privātā līmenī atgūt kara laikā aizvestās un konfiscētās vērtības (zelts, arhīvi, mākslas priekšmeti, nauda u.c.). Tomēr šie punkti pēc savas būtības ierobežoja šo vērtību atgūšanas iespējas un paredzēja izvesto vērtību aizstāšanu ar cita veida vērtībām. Savukārt 20. punkts paredzēja amnestiju otrās puses pilsoņiem vai optantiem, kas bija apsūdzēti par politiskajiem vai administratīvajiem pārkāpumiem. Izpildīt šo punktu kavējās ne tikai Padomju Krievija, bet arī Latvijas puse, jo tas bija saistīts ar to personu atbrīvošanu no ieslodzījuma, kas vairumā gadījumu bija apsūdzēti par valsts nodevību. Turklāt no soda bija jāatbrīvo arī pirmās puses pilsoņi, kas bija darbojušies otrās puses labā.⁸³

Izsekojot līguma punktiem un to izpildei, redzams, ka Padomju Krievijas puse tikai daļēji pildīja līguma nosacījumus. Turklāt padomju puse no saviem solījumiem nevis demonstratīvi atteicās, bet gan tos apgāja.

Miera līgums bija svarīgs ne tikai ar to, ka ar tā parakstīšanu tika izbeigta karadarbība divu valstu starpā. Tas deva iespēju Latvijai izvērst diplomātiskās aktivitātes un, tāpat kā Lietuvai un Igaunijai, nodrošināja Latvijas *de iure* atzīšanu.

LVVA arhīva dokumenti atspoguļo miera sarunu interesanto, bet smago gaitu. Tie ne tikai dod iespēju iedziļināties tā laika problēmās, bet ļauj sajust laikmeta garu un cilvēciskās kaislības. Katrs dokuments, kuru vecums jau drīz sasniegs gadsimta robežas un ne vienmēr pēc sava izskata uzreiz ļauj nojaust savu vērtību un nozīmi, vēl šodien ir aktuāls un saistošs pētniekiem un politiķiem.

ATSAUCES UN PIEZĪMES

¹ *Latvijas vēsture. 20. gadsimts*. Rīga: Jumava, 2005. 113.–114. lpp.

² Bambals, A. Latvijas Nacionālās armijas izveidošana un tās piedalīšanās Latvijas Brīvības cīņās. *Latvijas Brīvības cīņas 1918–1920. Enciklopēdija*. Rīga: Preses nams, 1999. 33.lpp.

³ Puga, A. *Eiropa: Latvijas un Krievijas 1920. gada miera līgums*. Rīga: Zvaigzne ABC, 2010. 37. lpp.

⁴ *Latvijas vēsture. 20. gadsimts*. 118. lpp.

⁵ Jēkabsons, Ē., Ščerbinskis, V. Latvijas ārlietu resors un tā darbinieki 1918.–1991. gadā. *Latvijas ārlietu dienesta darbinieki. 1918.–1991. Biogrāfiskā vārdnīca*. Sast. Jēkabsons, Ē., Ščerbinskis, V., Rīga: Zinātne, 2003. 13., 15.–17. lpp.

- ⁶ LVVA 1313. f., 2. apr., 34. l. (Pamiera noslēgšanas sarunu materiāli. Lietā atrodas (oriģināls) līgums par pamieru starp Latviju un Padomju Krieviju no 1920. g. 30. 01. ar pielikumiem), 213. – 215. lp.
- ⁷ LVVA, 1313. f., 2. apr., 34. l., 28. lp.
- ⁸ Turpat, 5. lp.
- ⁹ Turpat, 32. lp., 32. lp. 2. p.
- ¹⁰ Kā nozīmīgākās jāmin 1313. fonda 2. apraksta 34., 42., 56., 61. un 789. (Latvijas – PSRS robežas apraksti), lietas, kā arī 2570. fonda 2. apraksta 97. lieta un 3. apraksta 9. un 9 a lieta. Tāpat jāpiemin arī 2574. fonda 2. apraksta 1. lieta, kā arī 2575. fonda (Latvijas diplomātiskās un konsulārās pārstāvniecības ārzemēs) 15. apraksta 1. lieta.
- ¹¹ Sk., piemēram, 2570. f., 3. apr., 9. l.; 1313. f., 2. apr., 789. l.
- ¹² LVVA, 1313. f., 2. apr., 42. l. (Ārlietu ministrijas sarakste ar Latvijas delegāciju Maskavā miera līguma noslēgšanas jautājumos (sarunas pa telegrāfa tiešo vadu)), 53. lp.
- ¹³ Sk., piemēram, LVVA, 2570. f., 2. apr., 97. l. (KPFSR miera delegācijas sarunām ar Latviju un šo sarunu Latvijas delegācijas dokumenti (caurlaides, saraksti, apliecības, telegrammas u.c.). Sarakste par Latvijā, Polijā un Ungārijā arestēto komunistu apmaiņu, bēgļiem u.c. KPFSR valdības protests pret Latvijā komunistiem piespriestajiem nāves sodiem), 3. lp.
- ¹⁴ Sk., piemēram, LVVA, 2570. f., 2. apr., 97. l., 86. lp.
- ¹⁵ Turpat, 59. l., 358. lp.
- ¹⁶ Turpat, 1313. f., 2. apr., 34. l., 5. lp.
- ¹⁷ Turpat, 1. apr., 20. l., 40.–43. lp.
- ¹⁸ Turpat, 44.–46. lp.
- ¹⁹ Turpat, 2. apr., 56. l., 37. lp.; instrukcijas kopijas sk. arī 2., 3. lp. [un LVVA, 1313. f., 2. apr., 56. l., 61. un 62. lp.]
- ²⁰ LVVA, 1313. f., 2. apr., 56. l. 51.–52. lp.. Sk. arī igauņu sarunu projektu 42.–44. lp.
- ²¹ Turpat, 1. apr., 60. l., 51. lp.
- ²² Turpat, 28. lp.
- ²³ Kā savā pārskatā par politisko stāvokli minējis Politiski-diplomātiskā departamenta direktors L. Sēja, tad Sarkanā Krusta delegācija, kuru veidoja F. Menders, A. Frīdenbergs un N. Fogelmanis, "priekš publikas un oficiālais uzdevums bija nokārtot ķilnieku apmaiņas un bēgļu atgriešanas lietas". Patiesībā tās uzdevums bija uzzināt Padomju Krievijas nostādnes attiecībā pret miera slēgšanu ar Latviju un kopumā „delegācijas iespaids tāds, ka lielinieki grib nopietni mieru.” Sk. LVVA, 2575. f., 15. apr., 1. l., 82. lp.
- ²⁴ LVVA, 2575. f., 15. apr., 1. l., 111. lp.
- ²⁵ Turpat, 1313. f., 2. apr., 34. l., 178. lp.
- ²⁶ Turpat, 199. lp.
- ²⁷ Turpat, 198. lp.
- ²⁸ Turpat, 200. lp.
- ²⁹ Turpat, 221.–222. lp.
- ³⁰ Turpat, 221. lp. (vai LVVA, 1313 f., 2. apr., 34. l.).
- ³¹ Turpat, 223.–224. lp.
- ³² Turpat, 28. lp.
- ³³ Turpat, 33. lp.
- ³⁴ Turpat, 37. lp.
- ³⁵ Turpat, 42. lp.
- ³⁶ Turpat, 1307. f., 1. apr., 278. l. 33. lp., 33. lp. 2. p.
- ³⁷ Turpat, 2575. f., 15. apr., 1. l., 72. lp.
- ³⁸ Turpat, 48., 49. lp.
- ³⁹ Turpat, 1313. f., 2. apr., 34. l., 32. lp.
- ⁴⁰ Turpat, 2575. f., 15. apr., 1. l., 69. lp.
- ⁴¹ Turpat, 46. lp.
- ⁴² Turpat, 44. lp.; Sociāldemokrātu argumenti: asa opozīcija pagaidu valdības politiskajam kursam; miera delegācija nav sastādīta saskaņā ar Tautas Padomi; nav zināms, kādas ir

- Pagaidu valdības delegācijas līgumu saistības ar citām valstīm (Poliju); sociāldemokrāti nezina Pagaidu valdības uzstādītās miera prasības Padomju Krievijai. (Sk. plašāk: 2575. f., 15. apr., 1. l., 47. lp.)
- ⁴³ LVVA, 1307. f., 1. apr., 278. l., 62. lp.
- ⁴⁴ Turpat, 1313. f., 2. apr., 61. l. (Miera sarunu sēžu protokoli, Latvijas un Krievijas delegāciju locekļu saraksti, telegrammu reģistrācijas žurnāli u. c.), 125. lp.
- ⁴⁵ LVVA, 1313. f., 2. apr., 61. l., 129. lp.
- ⁴⁶ Turpat, 1307. f., 1. apr., 656. l., 208. lp.
- ⁴⁷ Turpat, 2575. f., 15. apr., 1. l., 2., 3. lp.
- ⁴⁸ Turpat, 1313. f., 2. apr., 42. l., 43. lp.
- ⁴⁹ Turpat, 29., 31. lp.
- ⁵⁰ Turpat, 48. l., 47., 48. lp.
- ⁵¹ Turpat, 1307. f., 1. apr., 278. l., 79. lp. 2.p.
- ⁵² Šilde, Ā. The Soviet – Latvian Peace Treaty and it's international significance. In: *Treaty of Peace between Latvia and Soviet Russia*. Stockholm, 1985, P. 6.
- ⁵³ LVVA, 1313. f., 2. apr., 41. l., 37. lp.
- ⁵⁴ Līguma oriģināls apskatāms LVVA, 2570. f., 3. apr., 7. l.
- ⁵⁵ LVVA, 1313. f., 2. apr., 35. l., 77. lp.
- ⁵⁶ Turpat, 38. lp.
- ⁵⁷ Turpat, 39. l., 3. lp.
- ⁵⁸ Šalda, V., Bartele, T. *Latviešu bēgļi Krievijā. 1915–1922*. Daugavpils : Daugavpils Universitātes Akadēmiskais apgāds "Saule", 2007. 288.lpp.
- ⁵⁹ LVVA, 1307. f., 1. apr., 37. l., 6. un 6. lp. 2. p.
- ⁶⁰ Turpat, 278.l., 93.lp.2.p.
- ⁶¹ Turpat, 2574. f., 2. apr., 1. l., 164. lp.
- ⁶² Turpat, 1313. f., 2. apr., 37. l., 3. lp.
- ⁶³ Stranga, A. *Latvijas – Padomju Krievijas miera līgums 1920. gada 11. augustā*. Rīga: Fonds "Latvijas vēsture", 2000. 57.lpp.
- ⁶⁴ LVVA, 1313. f., 2. apr., 42. l., 39. lp. (Oficiāli A. Zēbergs no delegācijas vadītāja amata tiek atbrīvots 1920. gada 21. jūnijā LVVA, 1307. f., 1. apr., 278. l., 93. lp. 2. p.).
- ⁶⁵ LVVA, 1307. f., 1. apr., 278. l., 107. lp.
- ⁶⁶ Turpat, 1313. f., 2. apr., 39. l., 11. lp. un 11. lp. 2.p.
- ⁶⁷ Turpat, 11. lp. un 27. lp.
- ⁶⁸ Turpat, 11. lp. un 29. lp. 2. p.
- ⁶⁹ Turpat, 40. l., 37. lp.
- ⁷⁰ Turpat, 5486 f., 1. apr., 11. l., 52. lp.
- ⁷¹ Turpat, 2570. f., 3. apr., 9a l. (Latvijas – KPFSR 1920. gada 11. augusta Miera līgums), 13. lp.
- ⁷² Turpat, 5. lp. 2. p.
- ⁷³ Likums par robežjoslas zemes atsavināšanu uz Latvijas un Sociālistisko Padomju Republiku Savienības robežas. *Valdības Vēstnesis*. 1930. 20. okt.
- ⁷⁴ Šilde, Ā. The Soviet – Latvian Peace Treaty and it's international significance. In: *Treaty of Peace between Latvia and Soviet Russia*. Stockholm. 1985. P. 6.
- ⁷⁵ LVVA, 2570. f., 3. apr., 9.a l., 4. lp. 2. p.
- ⁷⁶ Turpat, 2570.f., 3. apr., 9.a., l., 3. lp.
- ⁷⁷ Turpat, 5. lp. 2. p.
- ⁷⁸ Turpat, 2. apr., 59. l., 358. lp.
- ⁷⁹ Turpat, 3. apr., 9.a l., 9. lp. 2.p.
- ⁸⁰ Jēkabsons, Ē., Ščerbinskis, V. Latvijas un Padomju Krievijas 1920.gada Miera līgums. Kāpēc Krievijai tas nepatīk šodien? *Lauku Avīze*. 1998. 18.aprīlis. 8.lpp.
- ⁸¹ LVVA, 2570. f., 3. apr., 9.a.l., 9.lp.2.p.
- ⁸² Turpat, 6.lp. 2.p.
- ⁸³ Turpat, 10.lp. 2.p.

I. Didrihsone-Tomaševska, G. Orinska-Spirģe

DOCUMENTS CONCERNING THE PREPARATION AND
CONCLUSION OF THE "PEACE TREATY BETWEEN LATVIA
AND RUSSIA" IN THE DEPOSITORIES OF THE LATVIAN STATE
HISTORICAL ARCHIVES
JANUARY - AUGUST 1920

Signing of the peace treaty between Latvia and Soviet Russia is regarded as one of the most important events in Latvian foreign policy in the first half of the 20th century. It provided green light for *international de iure recognition* of Republic of *Latvia*. The treaty is considered the most quoted international treaty of Latvia which has been analysed in numerous historical and legal research works.

Publication is based on different levels of the Latvian State Historical Archives documents preserved on the "Peace Treaty between Latvia and Russia" development process. The article deals with the conclusion of a ceasefire, peace talks, conclusion of the treaty and its contents. It focuses on the topical issues at stake at the time, which were highlighted in connection with the development of the articles of the treaty. Petty quarrels and disagreements between the two delegations have been also touched upon.

The data mentioned above were obtained by getting acquainted with the mutual correspondence of the Ministry of Foreign Affairs staff and the delegates, minutes of the meetings, telegraph call transcripts, contracts, and other documents produced at the time, which revealed a hitherto less known or unknown details pertaining to the complex preparation and closure phases of the treaty. Most of the historical documentary material has been produced by the structural units of the Ministry of Foreign Affairs. However, the article contains not only official but also the documents of private nature.

The article contains illustrations -photos of the visually and informatively most expressive documents pertaining to the issue. Moreover, these illustrations provide an insight into the diversity of the documents stored in the archives.

Keywords: Latvia, Soviet Russia, Foreign Ministry, ceasefire, delegations, peace talks, peace treaty, de iure, telegrammes.